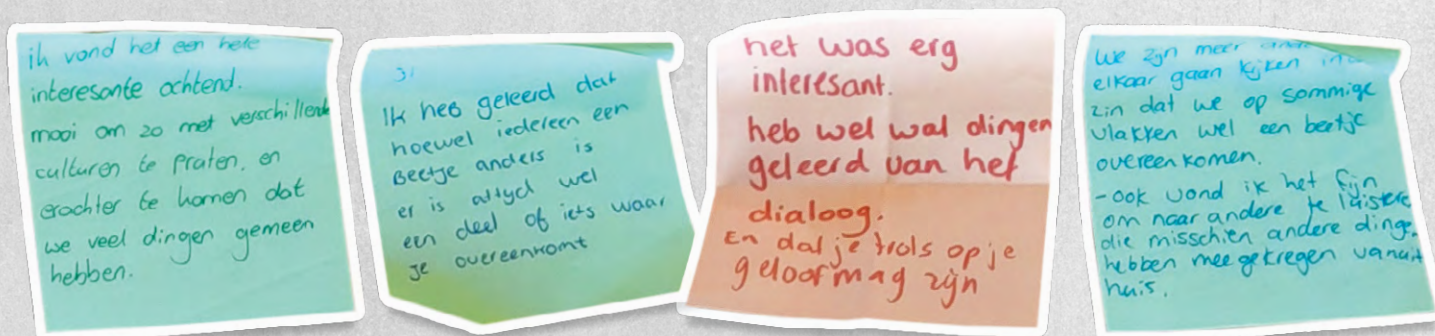

IDEEËN VOOR SOCIAAL, POLITIEK EN RECHTVAARDIG HANDELEN

ONTMOETEN VAN DE ANDER...

In het nieuwe conceptprogramma maatschappijleer is de keuze gemaakt om leerlingen bij maatschappijleer bewust te laten oefenen met politieke en maatschappelijke vraagstukken in de school en in de samenleving. Lerarenopleider Janneke Nieuwesteeg deelt haar ideeën met de *M&P*-lezer.

JANNEKE NIEUWESTEEG

Sociaal, politiek en rechtvaardig handelen zijn prominent aanwezig in het nieuwe examenprogramma. Ook in het mbo wordt er in de nieuwe kwalificatie-eisen burgerschap expliciet over ervaring, standpuntbepaling en handelingsmogelijkheden gesproken. Wat betekent dat de komende jaren voor de docent maatschappijleer? Een lesvoorbereiding vraagt straks meer organisatorische vaardigheden van de docent. We gaan de straat op, de wereld in, in gesprek, in dialoog - ook daar waar het schuurt of ongemakkelijk is.

Een prachtige manier om aan deze nieuwe handelingsdoelen te werken is de ontmoeting met de ander. De ander die je in het dagelijks leven niet zo snel tegenkomt. Die ander waar je misschien wel een beeld van hebt, maar die je nooit echt hebt gesproken. Die ander die misschien iets anders gelooft dan jij, of die iets gelooft waar jij niets gelooft. Die ander in de stad en niet in een dorp. Die ander met een migratieachtergrond, of die ander die op een boerderij opgroeit.

CONTACT

De afgelopen jaren lijken de scheidslijnen tussen verschillende groepen in de samenleving alleen maar toe te nemen en te verharderen. Gordon Allport beschreef al in 1954 hoe de ontmoeting tussen mensen vooroordelen verminderen.¹ Deze

ontmoeting moet voldoen aan de voorwaarden dat de deelnemers een gelijke status hebben, dat er tussen de deelnemers persoonlijke interactie plaatsvindt, dat er samenwerkingsactiviteiten plaatsvinden waarin er gezamenlijk aan hogere doelen wordt gewerkt en dat de sociale normen van de groep moeten worden bepaald door iemand die autoriteit in de betreffende groep heeft. Jaap Schuitema en Wiel Veugelers hebben dit in de Nederlandse context onderzocht.² Zij hebben aan de hand van drie casestudies onderzocht welke leerervaringen ontstaan door uitwisselingsmomenten tussen verschillende groepen leerlingen. Ze concludeerden dat leerlingen na de uitwisseling een beter beeld van de ander hadden. Er had geen attitudeverandering plaatsgevonden, maar het contact laat wel een meer open en nieuwsgierige houding bij leerlingen zien. Ook constateren Schuitema en Veugelers dat leerlingen tijdens de uitwisseling veelal bij hun eigen groep willen blijven. Om die reden is contact op individueel niveau van belang. Dat individuele contact vinden leerlingen heel moeilijk. Persoonlijke gesprekken tussen leerlingen kun je niet afdwingen. Om die reden zijn activiteiten waar leerlingen aan gezamenlijke doelen werken belangrijk. Contact leidt dus niet automatisch tot een positievere houding ten opzichte van de ander. Het is van belang goed na te denken op welke manier je dit contact tot stand brengt en wat voor activiteiten daarbij helpen.

UITWISSELING

Daan van der Hoek, docent maatschappijleer bij Het Nieuwe Eemland in Amersfoort, ging afgelopen september met zijn leerlingen uit vwo-4 op bezoek bij het reformatorische Lodestein College. Leerlingen van beide scholen gingen met elkaar in gesprek over allerlei maatschappelijke thema's. Na afloop verwerkten de leerlingen hun ervaring in een artikel voor een tijdschrift. In duo's werkten ze, naast een verslag over deze uitwisseling, aan artikelen over de doorwerking van het slavernij-verleden, een gastles van een voormalige vluchteling en een lokaal maatschappelijk vraagstuk en schreven zij een persoonlijk artikel over hun eigen socialisatieproces met daarin de maatschappijleerbegrippen die relevant zijn. Uit deze tijdschriften bleek dat de uitwisseling indruk had gemaakt. Een van de leerlingen schreef: 'Ik geloof in veel dingen niet en daaruit maak ik speculaties. We hebben met ze over serieuze onderwerpen gepraat, met respect en waardering voor elkaar en je realiseert je dat ze niet zo anders zijn'.

OVEREENKOMSTEN

In Gouda wordt sinds enkele jaren de Goudse Scholen Dialoog georganiseerd. De vrijwilligers van deze dialoog organiseren ochtenden waarbij twee klassen van uiteenlopende scholen elkaar ontmoeten op een plek in de stad. Bijvoorbeeld in Museum Gouda, de Sint Jan, of cultuurcentrum de Garenspinnerij. Daar worden de twee klassen gemixt en gaan zij in kleine groepen van zes of zeven leerlingen met elkaar in dialoog onder leiding van een gespreksleider. Leerlingen van vmbo-3 ontmoetten leerlingen met vluchtelingenachtergrond van de internationale schakelklas. Studenten van MBO Rijnland ontmoetten studenten van het Hoornbeeck College. Niet alleen vinden jongeren het leuk om 'de ander' te ontmoeten. Elke keer weer gaven zij aan het interessant te vinden om te weten hoe andere leerlingen tegen de wereld aankijken. Er was respect voor elkaar, nieuwsgierigheid, gezelligheid - ook als de ander een andere mening of visie had - en soms bleken de leerlingen veel meer overeenkomsten te hebben, dan dat ze hadden gedacht: 'We zijn meer anders naar elkaar gaan kijken in de zin dat we op sommige vlakken wel een beetje overeenkomen'. Ook de uitwisseling van de minor Levensbeschouwing en maatschappij van de Hogeschool van Amsterdam en de reformatorische Jacobus Fruytier Scholengemeenschap is al meer dan tien jaar een succes. Studenten van de Hogeschool van Amsterdam draaien twee dagen mee op deze school en overnachten bij een van de leerlingen thuis. De leerlingen komen vervolgens ook twee dagen naar Amsterdam. Islamitische studenten ontdekken hoeveel zij gemeen hebben met deze christelijke leerlingen. Amsterdamse studenten ontdekken dat hun eigen vooroordelen niet altijd kloppen: 'Mijn vooroordeel dat als je religieus bent je ook homofoob bent, bleek niet te kloppen. Veel dingen waarvan ik dacht "daar vinden ze iets van", bleken geen *big deal* te zijn. Ik dacht dat ze over het algemeen conservatief zouden zijn, maar het verschilt per persoon'.

ERVARINGEN

Deze ervaringen passen mooi bij de nieuwe eindtermen maatschappijleer en de nieuwe kwalificatie-eisen burgerschap voor het mbo. Hoewel de meetbaarheid van het leereffect van dit soort projecten ingewikkeld blijft, maken de ervaringen van de leerlingen duidelijk dat zij daadwerkelijk ervaren hoe socialisatie werkt, wat sociale cohesie bevordert, of hoe je handelt in situaties waarin mensen met verschillende waarden elkaar tegenkomen.

Om een uitwisseling of dialoog met een andere school te organiseren zijn de volgende tips bruikbaar. Maak gebruik van

Bent u als docent op zoek naar een goede match met een andere school? Stuur dan een e-mail naar j.nieuwesteeg@hva.nl. Zij kijkt dan of twee scholen aan elkaar kunnen worden gekoppeld.

bestaande organisaties of netwerken. De ervaring van de Goudse Scholen Dialoog laat zien dat vrijwillige gespreksleiders heel gemakkelijk zijn te werven en te motiveren. De dialoog is een laagdrempelige manier om met jongeren in gesprek te gaan en dit vinden veel betrokken (vaak gepensioneerde) vrijwilligers belangrijk en zinvol. Ook samenwerken met studenten (van de lerarenopleiding, pabo of *social work*) werkt goed. Studenten kunnen voor leerlingen een inspirerend rolmodel zijn, ook omdat zij wat betreft hun leeftijd nog niet zo uiteenlopen, en voor studenten is het oefenen met het begeleiden van de dialoog een mooie vaardigheid. Het meest lastige aspect van het organiseren van een ontmoeting met de ander is echter de matching met een andere school of klas. Veel docenten zijn bereid en geïnteresseerd om dit te organiseren, maar roosters, verschillende vakanties, toetsen en werkdruk maken het soms lastig om de ontmoeting georganiseerd te krijgen. De succesformule ligt echt bij het enthousiasme van de docent. ♦

Noten

1. Gordon W. Allport, *The Nature of prejudice*, Basic Books, New York, 1954, pp.261-281.
2. Jaap Schuitema & Wiel Veugelers, 'Multiculturele contacten in het onderwijs. Leerlingen ontmoeten elkaar', in: *Pedagogische kwaliteit* 72, 2008, pp.79-84.

Janneke Nieuwesteeg is lerarenopleider maatschappijleer en coördinator van de minor levensbeschouwing en maatschappij aan de Hogeschool van Amsterdam. Daarnaast leidt zij regelmatig dialoogprojecten.

in de klas gaat dan over wat het doel van het stuk is. Is dat informeren, of bijvoorbeeld overtuigen? Zo ontwikkelen zij kritische denkvaardigheden.'

Een ander voorbeeld dat Clark geeft gaat over de oorlog tussen Palestina en Israël: 'Als wij daarover lesgeven is het vooral belangrijk om de feiten te vertellen en weg te blijven bij meningen en emoties. Wij beginnen ons verhaal ergens in 1800. Natuurlijk is ook dat niet neutraal, maar daarin volgen wij bronnen en hebben wij als docententeam overleg waarbij we tot consensus proberen te komen. Daar kun je in de les dan op terugvallen.'

WELL-EQUIPED TEACHERS

'Ik kan zeggen dat onze docenten het goed doen,' zegt Clark zelfverzekerd. 'Ik krijg geen e-mails van ouders, dat is een goed teken. We staan in nauw contact en als leerlingen thuis vertellen dat iets niet goed is gegaan, dan hoor ik dat.'

Zes jaar geleden stond Clark zelf ook nog voor de klas als docent *social studies*. In zijn huidige rol is hij de supervisor van de vakgroep *social studies* en ziet hij toe op het curriculum en de processen binnen het team. 'Een belangrijk onderdeel is dat we maandelijks met alle docenten *social studies* de *professional learning community* (PLC) vormen.'

Binnen dit overleg wisselen collega's ervaringen uit en volgen zij trainingen. 'Bijvoorbeeld rondom *civic discours* om moeilijke gesprekken te begeleiden', vertelt Clark. 'Is er iets voorgevallen in de klas, hoe gaan we daar dan mee om? Welke feiten, of bronnen gebruiken we?'

Ook volgen docenten *social studies* de *sensitivity training* van het programma *Facing History and Ourselves*. Dit is een trainingsprogramma voor docenten om aan de hand van lessen uit de geschiedenis hun studenten uit te dagen zich tegen racisme, antisemitisme en andere vormen van vooroordelen en haat uit te spreken. 'Maar voordat we überhaupt aan moeilijke gesprekken beginnen, besteden we veel aandacht aan het bouwen aan de relatie. We bepalen samen met de leerlingen hoe we met elkaar omgaan. Die gesprekken gaan over gezamenlijke normen, bijvoorbeeld met de hond-en-kat-oefening. Een sterke gemeenschap is de basis. Daarna kunnen we pas in gesprek over moeilijke thema's.'

IN HET KLASLOKAAL

Een manier van hoe docenten soort thema's bespreken is via cartoons. 'We laten er bijvoorbeeld drie zien', zegt Clark, 'Een uit de negentiende eeuw, een uit de twintigste eeuw en een uit deze eeuw.'

Foto's: Bram Jongejan

'JE BESTE VRIEND
OF VRIENDIN
LEER JE NIET
PER SE VIA
DE KLAS KENNEN,
MAAR VIA CLUBS
OP SCHOOL'

Leerlingen moeten dan in vijftien minuten een essay schrijven over wat zij denken dat de tekenaar heeft bedoeld te zeggen. Dat gaan we dan in de groep bespreken. Dit kan bijvoorbeeld ook met geschreven artikelen.'

Een ander voorbeeld hoort bij het vak *Government and Politics*, waarbij leerlingen in de 9th tot de 12th Grade (14 tot 18 jaar) een debat in de Senaat naspelen. Wanneer zich een vraagstuk voordoet, zetten docenten deze werkvorm in om de standpunten van de studenten te verzamelen en te ontdekken hoe zij het vanuit een wetgevend perspectief zouden aanpakken.

Een belangrijk onderdeel van *social studies* is dat de leerlingen elkaar feedback leren geven. Clark: 'Studenten zitten dan in een kring met in het midden een duo dat een gesprek over een bepaald onderwerp voert. De leerlingen in de kring er omheen noteren in stilte hun feedback over het gesprek. Zo leren ze feedback geven en ontvangen.'

CLUBS ALS BASIS

Het begeleiden van dit type werkvorm vraagt om goed opgeleide docenten. Maar naast goede docenten en leerlingen die feedback leren geven, ligt de kracht van geslaagde lessen volgens Clark in de vele clubs op school. Banden tussen leerlingen bestaan dan niet alleen binnen een klas, maar breder binnen de school. 'Bij ons hebben de leerlingen geen vaste klassen, per vak kan dat verschillend zijn. Je beste vriend of vriendin leer je niet per se via de klas kennen, maar via clubs op school.' Dit gaat om verenigingen als *Academics*, *Arts*, *Music*, *Sports and Recreation*, of *Cultural clubs*. 'Deze clubs zijn door en voor leerlingen, zij zoeken zelf een supervisor passend bij hun club. Docenten doen dat dan vrijwillig. Wij hebben een uur lunch, dat is voor de clubs een moment om samen te komen.'

Dit maatschappelijk middenveld in het klein vertaalt zich ook naar politieke initiatieven op school. Clark: 'Leerlingen hebben bijvoorbeeld een *green initiative* opgezet. Dat doen zij vanuit zichzelf, wij steunen hen alleen maar. Leerlingen laten daarmee zien dat ze niet alleen een mening hebben en zeggen dat iets niet goed is, maar als burger ook bereid zijn daarover na te denken en oplossingen aan te dragen. Initiatieven nemen.'

Deze manier van werken sluit aan bij de doelstellingen van *social studies* op Montclair High School. 'Leerlingen moeten zich ontwikkelen tot actieve democratische burgers en goed geïnformeerd zijn op politiek, cultureel en economisch vlak. Het moeten geen robots worden. Kritisch denken en doen is essentieel.' ♦